

Dr Mladen Vojtjehovski,
Prehrambeno-tehnološki institut, Zagreb

TROŠKOVNI PRINCIP KAO KRITERIJ VISINE OTKUPNE CIJENE MESA

Veoma nagli prijelaz zemlje iz zaostale agrarne u srednje razvijenu odrazio se, pored ostalog, i u povećanju materijalne baze, a time i u većem životnom standardu. Stalno rastuća kupovna moć stanovništva zemlje izravno utječe na sve bolju ishranu kao primarnu potrebu čovjeka, koji sada traži sve raznolikiju i kvalitetniju hranu. Potrošačko društvo, kojem idemo ususret, vrši posebno pritisak na meso u svim njegovim vidovima i oblicima, potrošnja je mesa u nas i u svijetu u stalnom porastu, pa se odgovorna društvena tijela kao i privredne organizacije nalaze pred odgovornim zadatkom donošenja mjera za odgovarajuću proizvodnju mesa, a posebno onog goveda i svinja. U kolikoj mjeri se na tom osjetljivom području uspijeva, dobro je poznato, jednako kao što su poznate i teškoće koje takve mjere prate. Između limitirane otkupne cijene za 1 kg žive vage stoke, i one koju bi formiralo slobodno tržište u konkurentskom smislu, nailazi se na sijaset nepoznanica, koje najčešće destimuliraju proizvođače mesa, pa tako dolazi povremeno do depresivnih situacija koje sužavaju obujam tova, snižavaju stočni fond, da bi se takva situacija nakon godinu — dvije opet popravila boljom otkupnom cijenom. Tako se u začaranom krugu cikličnog kretanja odvija proces govedarske i svinjogojske proizvodnje, što se veoma nepovoljno odražava na razvoj cjelokupnog agrarnog kompleksa, a time i na privredu zemlje u cjelini. Ne smijemo, naime, gubiti iz vida činjenicu da se kolebanja na tržištu mesa izravno odražuju i na tempo razvoja ne samo primarne djelatnosti, već i sekundarnih, pa i tercijarnih.

Spomenute teškoće u ovoj oblasti primarne proizvodnje rezultiraju iz postojanja dvaju sektora, onog društvenog i privatnog, odnosno individualnog. Prvi je danas na visokom stupnju tehnološkog procesa, s visokom produktivnošću rada, a drugi obrnuto. Kod prvoga su fiksni troškovi neuporedivo veći nego kod drugoga. Proizvodni se kapitalni kapaciteti kod društvenog sektora penju čak na nekoliko tisuća komada, dok se ovi kod individualnog sektora kreću, u najboljem slučaju, na par stotina komada. Uz pretpostavku da se stoka na oba sektora tovi istom hranom, troškovi proizvodnje su kod prvoga neuporedivo veći nego kod drugoga.

Ponuđena otkupna cijena za istu vrstu stoke je za oba sektora jednaka, i ona mora biti ponuđena na dulji rok, najmanje na godinu dana, a uz to mora zadovoljiti obje skupine proizvođača. Nije li to slučaj — tj. ako ona nije u dovoljnom postotku veća od cijene koštanja — niti jedan od oba proizvođača ne ulazi u takvu proizvodnju.

U razmatranju ovakve situacije nameće se pitanje kome od ova dva sektora dati prednost u formiranju otkupne cijene?

Kako individualni sektor proizvodi s nižim troškovima od društvenoga, to bi prema ekonomskoj logici trebalo njemu dati prednost, jer bi otkupna

cijena bila niža (ali još uvijek zadovoljavajuća za individualnog proizvođača), a time i niža cijena u maloprodaji, što bi sa stajališta potrošača bilo veoma prihvatljivo. Takva bi, međutim, politika zakočila razvoj društvenog sektora, koji doduše proizvodi s većim troškovima, ali proizvodi uz suvremenu tehnologiju i u velikim proizvodnim serijama, što je jedino opravdano. A ako i uz ovakve uvjete taj sektor teško nalazi rentabilitet poslovanja, nije to najčešće njegova krivnja. Ona leži na limitiranoj otkupnoj cijeni koja najčešće takvog proizvođača jedva da zadovoljava.

Koju bi se dakle cijenu trebalo ponuditi za ekonomski opravdanu mesnu proizvodnju?

U odgovoru na ovo pitanje moramo poći od analize troškova onih društvenih gospodarstava i tvljača kod kojih je tehnološki proces najsvremeniji. To podrazumijeva tovilišta velikog kapaciteta kako kod goveda tako i kod svinja. Naglašavamo i potcrtavamo **najsuvremenijih** i iako su fiksni troškovi na ovakvim pogonima, kao što je već rečeno, neuporedivo veći od onih na individualnom sektoru. Formirana cijena koštanja upravo na takvim objektima mora poslužiti **kao baza za ocjenu visine otkupne cijene** od strane otkupnih organizacija. Tovilišta manjih kapaciteta mogu proizvoditi meso i s nižim troškovima, ali takva ne mogu, a niti smiju biti mjerilo veličine ponuđene otkupne cijene stoci. Zakon ekonomske logike na-

Tabela 1 Struktura troškova, cijena koštanja i prodajna cijena tovne stoke

Red. br.	Vrsta troška	tovno govedo		tovna svinja	
		u %	u din	u %	u din
1.	Materijal				
	nabava stoke	61,8	11,12	40,6	6,09
	st. hrana	26,5	4,77	44,5	6,67
	Ukupno	88,3	15,89	85,1	13,62
2.	Usluge	1,7	0,31	0,5	0,08
3.	OD	3,9	0,70	3,5	0,56
4.	Amortizacija	0,6	0,11	0,6	0,03
5.	Obaveze (sve)	1,2	0,22	3,3	0,49
6.	Opći troškovi	4,3	0,77	7,0	1,06
	S V E G A	100,0	18,00	100,0	16,00
	CK	—	18,00	—	16,00
	Prodajna cijena	—	14,50	—	14,50
	Finan. rezultat	—	— 3,50	—	— 1,50

meće rješenje u prilog razvijenog i tehološki vrhunskog pogona. Postupi li se protivno, zaustavlja se proces progresa uopće.

Da bi se dakle došlo do realnog mjerila za osnovu određivanja visine otkupne cijene moramo poznavati strukturu kao i visinu proizvodnih troškova za kg mesa žive vage, kod čega nam dohodovni princip mora biti kriterij za formiranje ove veličine. Da bismo ove prikazali služimo se podacima koje je prikupio Institut za ekonomiku poljoprivrede iz Beograda, analizirajući ove troškove kod 60 natprosječnih stočarskih pogona u cijeloj zemlji. Struktura ovih je prikazana u tabeli 1, kod čega su postotne brojke apsolutne, a dinarske vrijednosti relativne i uzete samo kao primjer (iako blizu situaciji) u 1974. godini.

Pod tovnim govedom se razumijeva ono od oko 400 kg težine, a kod svinja 90 — 100 kg težine žive vage.

Iz tabele proizlazi da u slučaju otkupne cijene tovnom govedu od 14,50 dinara, proizvođač gubi 3,50 dinara po kg, a po tovnj svinji 1,50 dinara. Ako govedo proda po 19,00 dinara, zarađuje 1 dinar i stvara sredstva za proširenu reprodukciju.

Izostavimo li iz strukture materijalnih troškova one za nabavu stoke, najveća stavka se odnosi na stočnu hranu, unutar koje je koncentrat najznačajnija komponenta. Kod tova goveda se to odnosi najviše na kukuruz, a kod svinja na kompletnu krmnu smjesu, u kojoj je najvažnija komponenta sojina sačma. Kolebanja u cijeni kod oba ova neophodna artikla tokom tova goveda (210 dana) i svinja (120 dana), izazivaju, logično, promjenu cijene koštanja. Nestabilno tržište uzrokuje redovno povećanje cijena tih koncentrata tokom tova, **dok se, međutim, ne povećava paralelno i otkupna cijena za ugovoreni tov.** U takvim slučajevima OOUR za tov posluje s gubitkom bez svoje krivnje, pa već prilikom ugovaranja tova računa s rizikom, koji konačno ograničava obujam proizvodnje mesa.

Prema tome, ako do takve situacije dođe, a do nje nečesto i dolazi otkupne organizacije, kao nosioci razvoja, **moraju priznati povećane troškove kroz povećanu otkupnu cijenu.** Ne učine li to, proizvođač mesa neće ulaziti u slijedeće ugovaranje.

Ovaj post-proces dovodimo u vezu sa situacijom koja nastaje u prvoj fazi, tj. prilikom ugovaranja proizvodnje i određivanja visine ponuđene otkupne cijene za kg mesa žive vage. Nije nepoznato kakve troškove imaju veliki robni proizvođači mesa, kao što nije nepoznata niti struktura ovih. U danom se trenutku može vrlo točno odrediti cijena koštanja za jedinicu proizvodnje, jer su troškovi unaprijed poznati, kao i koeficijent konverzije. No, već se u ovoj fazi sukobljavaju interesi oba partnera, onog koji nudi otkupnu cijenu i onog koji meso proizvodi. Stoga je za solidne odnose na tome veoma važnom agrarnom području veoma važno ponuditi cijenu koja će stimulirati, a ne destimulirati proizvođača. Kakva mora biti visina ove, vidi se iz priložene tabele 1. Pri tome će visina pozitivne razlike biti diskutabilna i ona je prije svega predmet razmatranja situacije na području tržišta (ponuda—potrošnja). Ta visina također ne može zauzeti neracionalne razmjere, jer treba voditi računa o kupovnoj moći potrošača, odnosno

o dohodovnom elasticitetu svih skupina stanovništva, a najprije onih iz najniže dohodovne kategorije.

Prema tome pitanja otkupne cijene za meso iz tova ima pored svoje ekonomske veličine i onu drugu: socijalnu, kao što i cijena za svaki drugi proizvod namijenjen širokoj potrošnji koji nema luksuzni karakter. Napokon upravo iz tih razloga društvo putem svojih organa intervenira da bi zaštitilo interes najniže dohodovne kategorije, koja je i najbrojnija. Kod toga se međutim ne vodi dovoljno računa o iznesenoj situaciji na polju proizvodnje koja je limitiranjem takve otkupne cijene destimulirana, a često pada i u gubitke. Kakve reperkusije izaziva takva ekonomska politika, dobro je poznato.

Pri tome može biti diskutabilni troškovni ili paritetni princip kao kriterij otkupne cijene za meso. Povećanje cijena kukuruza na više, odražava se naravno odmah i na ukupnim troškovima u stavci »hrane«, a time se povećava i cijena koštanja. Ta je tendencija u nas, na žalost, stalna, pa se to negativno kretanje kroz kukuruz i najvidljivije odražava. Međutim, iako glavni koncentrat nije i jedini (posebno kod tova svinje, gdje su prisutne i ostale komponente kao ječam, sačma soje i drugo) a svima također rastu cijene, koje uz kukuruz treba pratiti. Stoga bi troškovni princip bio precizniji, jer traži puniju analizu kretanja svih cijena, ne samo kukuruza.

Za globalnu ocjenu i brzo reagiranje na promjene cijena kukuruza može, međutim, poslužiti paritetni odnos.

Ako se dakle želi poboljšati situacija na području proizvodnje svinjskog mesa, a posebno goveđeg, tada se nosioci razvoja i inauguratora ove politike moraju pridržavati naprijed iznesenih mjerila. Dok se ovaj, gotovo najvažniji i prehrambeni proces nalazi pod kontrolom društva (Zavodi za cijene u cijeloj zemlji), ono mora priznati proizvodne troškove plus odgovarajuću dobit, koja osigurava fondove, a putem njih i proširenu reprodukciju. Bez ovako formirane otkupne cijene neće se sigurno postići stabilnost, neophodno potrebna ne samo za agrarnu situaciju, već i za privredu u cjelini.

LITERATURA

1. **Institut za ekonomiku poljoprivrede, Beograd:** Istraživanja osnovnih faktora koji određuju visinu troškova proizvodnje u poljoprivredno-industrijskim kombinatima, Beograd 1972.